

Enligt vad som fastslås tidigt i betänkandet förväntar sig utredningen inte att föreslagna exekutionsrättsliga och närliggande författningsändringar kan leda till fullt ut lika hög betalningsfrekvens som den vilken nu råder och vilken till viss del är beroende på förvandringsshotets betalningsfrämjande effekt.

Jan Vilgeus

Litteratur

Louis Blom-Cooper (ed.): *Progress in Penal Reform*. Clarendon Press: Oxford University Press, London 1974. 288 s.

I denne tverrfaglige artikkelsamling belyser de fleste kriminalpolitikk og fengselsforhold i England, og nordiske lesere uten forutgående spesialkunnskaper på området får å jour-førte opplysninger derfra. Men leseren finner også en artikkel av Norman Bishop om utviklingstendenser i andre europeiske straffesystemer og betraktninger av amerikaneren John P. Conrad omkring "Winners and losers: a perspective on penal change".

Redaktøren, Louis Blom-Cooper (som selv bidrar med to av artiklene) er Dr. Jur., dommer i London og nå formann i Howard League for Penal Reform. I innledningen fremholder han at boken har to formål: Det ene er å dokumentere at rehabilitering av lovbrøtere i fengsel hittil har vist seg uoppnåelig. Det andre er å vise veien mot en ny kriminalpolitikk der fengsel ikke lenger har noen sentral oppgave. Rehabiliteringsanstrengelsene må så vidt mulig skje utenfor fengslene.

I en tid med sterkt økende institusjons-skepsis er denne bok for så vidt ikke oppsiktsvekkende, og mye av det bidragsyterne skriver, er sagt allerede. Det er imidlertid nyttig å få korte, oversiktlige artikler fra jurister, kriminologer, psykiater, psykolog, pedagog, tidligere innsett og fra sosialarbeidere.

I en kort anmeldelse nytter det ikke å gå nærmere inn på de enkelte artiklene. Men noen må jeg streife. *Hanus Hermann's* essay om en fanges perspektiv gjør inntrykk. Denne essayist med fengsels erfaring fikk sin universitetsutdannelse i Praha, levde i England under krigen, reiste tilbake til Tsjekkoslovakia, men ble arrestert som ikke-konformist med suspekt bakgrunn. Han fikk 12 års fengsel for „høyforrederi“, men ble løslatt etter seks år under av-Staliniseringen og fikk oppreisning. Etter Sovjet-invasjonen i 1968 dro han tilbake til England.

Hermann skildrer den ødeleggende virkning av et fengselssystem som praktiserer den totale atskillelse mellom fangen og hans nærreste — uten besøk og med få brev, eller med besøk uten praktisk verdi, som f. eks. noen få minutters visitt en gang pr. år. Et slikt system er ekstremt, men Hermanns refleksjoner belyser problematikken som preger fengsler i land med rigide systemer. Tidsdimensjonen utgjør et særegent fenomen også under en mer human frihetsberøvelse. Tiden må

les ved antall begivenheter som inntreffer. Når fangen ser seg tilbake, minnes han en serie dager og uker. Det år som er passert virker som en uke, men det år som forestår, oppleves som en evighet. Bare en fange kan ifølge Hermann forstå grusomheten ved en innholdsløst fremtid. For ham er det som det forløpne år nesten ikke eksisterte, mens det år han går imøte, er uendelig.

Likevel har frihetsberøvelsens onder som kjent liten avskrekkende effekt, målt ved tilbakefall. *Gordon Hawkins*, professor i kriminologi (Sydney), siterer Sir Lionel Fox som har fremholdt at begreper som avskrekkende effekt og forbedring er forslitte mynter i pønologiens valutastystem. Han henviser dessuten til Sir Rupert Cross som regner med at fengslets nedbrytende krefter er sterkere enn den mulige reformerende virkning.

I Hawkins artikkel nevnes tre lærdommer som kan trekkes av Englands forsøk på å bekjempe residivismen i det 20. århundre: For det første må man unngå å betegne samme realitet med ulike navn. Forslag om å erstatte fengsler med "training centres" og "places of detention" kan være villedende ved den uærlighet som manipulering med ord kan innebære, og ordmagien kan gi dommerne illusjon om at lovbrysterne ikke blir sendt i fengsel. Ord er makt, og eufemismer kan tilsløre barske realiteter (jeg ble selv under et studiebesøk slått av amerikanernes oppfinnsomhet i å omgå begrepet "prison", som oftest får etiketten "correctional facility", mens en lukket avdeling for vanskelige blir kalt "intensive treatment unit" o. s. v.).

For det annet nytter ikke "training" (opplæring og behandling) i fengsel. Om slik virksomhet er formålet, må den legges utenfor fengslet. Opplæringsformål og behandling har i praksis ofte resultert i tidsubestemthet og lengre frihetsberøvelser. Rehabiliteringsforsøk har sin legitime berettigelse, men må ikke ramme lovbrysteren i form av redusert rettferdighet.

For det tredje kan det fastslås at man i løpet av det 20. århundre overhodet ikke har gjort fremskritt i forsøkene på å bekjempe residivisme-problemet. Dagens system, målt ved antall vaneforbrytere som går ut og inn av fengslene, er ikke bedre enn da Gladstone la frem sine reformforslag bygd på den umulige kombinasjon av "deterrence" og "reform" i slutten av forrige århundre.

Hawkins skriver at man nå har nådd en pessimisme som kan sies å tangere total kynisme angående resultatene av fengselsopphold. Kriminologer har ikke store forventninger hva angår interne fengselsreformer og deres virkning. Han slutter seg til våre dagers bølge av fengselskritikk, og konkluderer med det som blant kriminologer nesten er blitt en selvfølge — at bruk av fengsel må reduseres vesentlig. Et moderne fengselsvesen må utforme spesialiserte anstalter slik at de kan møte vidt forskjellige pønale behov og formål. Alternativer må utvikles og brukes maksimalt.

Dr. R. Prewer, spesialist i psykiatri og med erfaring fra arbeid i

fengsler siden 1938, gir indirekte et forsvar for fengslene, men kritikere vil angripe hans fatalisme. Doktoren er neppe representant for revolusjonerende, spennende nytenkning innen psykiatrien, men han har unektelig betydelig knowhow og realisme, og det ligger ham fjernt å avskrive psykopatibegrepet. Dr. Prewer mener at voldskriminaliteten er det største problem som pønologien er konfrontert med i dag, både i og utenfor fengsel. Han har ingen tro på effektiv behandling av psykopater (hvem har egentlig det?), og han ser det eneste håp i den gradvise modning som kommer med årene, som "— robs all but a very few of their fight and fire". Dr. Prewer har liten tro på psykoterapi av lovbreakere, og hans skepsis deles trolig av mange. Han skriver hva mange fengselstjenestemenn vil gi ham rett i: En god del av fengselsklientelet ønsker ikke å være annerledes, de er ganske tilfreds med sin livsform, bortsett fra at de selvsagt ikke ønsker å bli pågrepet og straffet. Majoriteten av de innsatte foretrekker å forbli uforstyrret av behandlere. Støttebehandling derimot, er av stor verdi for innsatte gjennom kritiske perioder under frihetsberøvelsen, og på dette felt kan psykoterapeuter være til hjelp. I psykiatrisk arbeid med lovbreakere i fengsel ser dr. Prewer ingen tryllestav å svinge over vane-forbryteren. Overfor dette klientel har man med hensyn til behandlingseffekt ikke avansert så svært langt siden Victoria-tiden, mener han å kunne påstå etter gjennomgåelse av sine pasient-journaler, og han legger selvironisk til at han i sin holding kanskje er alderdoms-svekket i forhold til ungdomstidens optimisme og forventninger.

Det er vel igrunnen denne resignasjon som preger de senere års fengselsdebatt. Løse antakelser må vike for empiriske fakta når det gjelder resultatene av fengsel og av andre institusjoner som mottar asosiale og dels antisosiale klienter. Og disse fakta er ikke oppmuntrende.

Reformer innen strafferettssystemet både i England og i en rekke andre land er i noen grad ensbetydende med så vidt mulig å unngå innsettelser i fengsel, og med å redusere straffetidene til et minimum. Oppmerksomheten er i dag rettet mot alternativene til fengsel — som fremholdt av sosialarbeideren *Peter McNeal* ikke bare ut fra uviljen overfor en straffeorientert reaksjon. Bakgrunnen for energisk søken etter "community treatment" er dels prosaiske hensyn til overfylte fengsler og høyt kostnadsnivå ved anstalt-kontroll overfor den økende strøm av tilbakefallsforbrytere som passerer domstolene.

Man må se i øynene at en liberal kriminalpolitikk som tar sikte på ikke å sperre mindre lovbreakere inne, vil medføre en viss økning av plagsomme men ufarlige forbrytelser. I så fall blir det den pris man må betale for en ny strategi.

Fengslene vil sannsynligvis motta et hardere, mer voldsorientert og vanskelig klientel, og bør forberede seg på forsvarlig kontroll. Tilbud til klientelet må man også ha i fengsel, men behandlingsambisjonene må først og fremst henlegges til instanser i det fri samfunn. Be-

tydelig energi og fantasi investeres i alternative løsninger til fængsel. I moderne kriminalomsorg må samfundets totale hjelpeapparat tas i bruk. Man må søke nye veier, og ikke være alt for redd for utradisjonelle løsninger, bl. a. ved å utdanne rehabiliterte, tidligere straffede personer i sosialt arbeid.

Under lesningen av "Progress in Penal Reform" blir man nesten forbløffet over den parallelle utvikling innen kriminalpolitikken i USA, England og i de nordiske land (jfr. skriftet "Some Developments in Nordic Criminal Policy and Criminology", fra Nordisk samarbeidsråd for kriminologi, 1975, ved Aspelin, Bishop, Thornstedt og Törnudd). Kriminaliteten øker, men denne triste utvikling møtes dels med av- og nedkriminalisering, og bruk av fængsel som hverken dommer eller domfelt har noen særlig respekt for, reduseres til det nødvendige minimum i land som regner seg for progressive på det kriminalpolitiske område.

Fengsler kan man i overskuelig fremtid likevel ikke helt unnvære. Men interessen er nå særlig rettet mot alternativer til fængsel, og den bok som her er omtalt, gir økt innsikt i hvorfor denne interesseforskynning har funnet sted.

Kåre Bødal

Ndidi Chibogu: The Institutional Processes of the Approved School in Southern Nigeria and Sweden. A Comparative Approach. Lund 1975. 241 sider.

Ndidi Chibogu's afhandling om ungdomsinstitusjoner i Syd-Nigeria og Sverige, der er skrevet for den sociologiske doktoreksamen ved Lunds Universitet, er en frugt af forfatterens opvækst og ungdomsår i Nigeria og et flerårigt studieophold i Sverige, afbrudt af fornyede studier i hjemlandet i 1969 og 1972.

I kap. 1 gives en kort oversigt over forbrydelse og straf i traditionelle afrikanske samfund, d.v.s. Afrika før koloniseringen, præget af familiegruppen og stærke religiøse følelser. Flere sociale institusjoner havde blandt andre opgaver den at løse konflikter. Det gælder f. eks. familiens ældste, landsbyhøvdingene, klanernes ældste, visse hemmelige selskaber, kongerne og deres høvdinge. Sanktioner overfor kriminalitet omfattede blandt andet erstatning, bøde, legemligt arbejde, „blod-penge“, som er en kombination af erstatning og bod, landsforvisning og dødsstraf. Det er omstridt, men synes højest tvivlsomt, om fængsel har hørt til de traditionelle afrikanske straffe.

Kap. 2 behandler udviklingen af ungdomsinstitusjoner og ungdomslovgivning i Nigeria. Indtil 1944 var behandlingen af tilpasningsvanskelige unge overladt til forskellige kristelige organisationer, som Frelsens Hær og nogle katolske missioner. Siden har regeringen oprettet 'Reformatory Schools', der nu kaldes 'Approved Schools'. Her modtages overvejende første-gangs kriminelle mellem 16 og 25 år. Disse

skoler er delt efter alder og køn, men ikke med hensyn til lovovertrædelsens art eller lovovertrædernes 'påvirkelighed'. Foruden unge lovovertrædere henvist af ungdomsdomstolene anbringes der i disse skoler også elever, som har behov for omsorg eller beskyttelse, elever som har unddraget sig forældrenes kontrol, og endelig (betinget dømt) lovovertrædere, som har overtrådt domstolens eller tilsynets bestemmelser.

I kap. 3 beskrives feltarbejdet, og nogle metodeproblemer diskuteres. I Nigeria undersøgte 9 ungdomsinstitutioner, heraf 5 Youth Welfare Schools og 4 Juvenile Remand Homes i 1969, i Sverige Forsane Yrkesskola i 1971 og Östra Spång skolhem i 1972, hvorefter forfatteren igen besøgte et par af institutionerne i Nigeria og interviewede tilsynsførende. Materialet omfatter 229 nigerianske elever, hvoraf 180 fra Youth Welfare Schools, og 63 svenske elever samt 81 nigerianske medarbejdere, hvoraf 61 fra YWS, og 59 svenske medarbejdere. Der gøres omhyggeligt rede for den reduktion af udgangsmaterialet, der hermed er sket. Antallet af 'dropouts' var særlig stort blandt medarbejderne på en af de svenske skoler. Om den sammenlignende undersøgelse siger Chibogu beskedent og forsigtigt, at den kun må betragtes som „a crude attempt at putting side by side the institutions of both nations with a view to seeing their points of similarities and dissimilarities. Therefore, much care should be taken in the interpretation and generalisations of the findings because of the smallness and unrepresentativeness of the Swedish sample“.

En kort oversigt over institutionerne, deres belæg og medarbejderne findes i kap. 4.

I kap. 5 diskuteres teorier om ungdomskriminalitet. Betydningen af urbanisering, deprivering, forældrenes forventninger til skoleresultater, ugunstige familieforhold og differentiell association omtales. Ingen af disse faktorer eller teorier antages at kunne give en udtømmende forklaring, hvorimod de alle anses for nødvendige for forståelsen af den nigerianske ungdomskriminalitet.

Der er en vidtgående overensstemmelse mellem ungdomsinstitutionernes officielle målsætning og virkemidler i de to lande, men for de indsatte tegner billedet sig temmelig forskelligartet (kap. 6). De svenske elever betragter erhvervsuddannelsen med ligegyldighed, medens de nigerianske drenge anser den for nyttig; træningen er populær og en væsentlig grund til en mere optimistisk vurdering af fremtidsmulighederne i Nigeria.

I begge lande sættes elevernes indbyrdes solidaritet højt; men i Nigeria eksisterer der ikke nogen kløft mellem elever og medarbejdere, der betragtes som forældresurrogater og *medhjælpere*, ikke som tyranner (kap. 7). Det betyder dog ikke, at situationen vurderes på helt samme måde af de to parter i Nigeria. Medarbejderne tror, at de har mere kontakt med eleverne, end disse synes er tilfældet. På den anden side beskriver eleverne deres forhold til medarbejderne som

mere tilfredsstillende, end medarbejderne beskriver deres forhold til eleverne.

I kap. 8 behandles især spørgsmålet om de anvendte sanktioner, specielt legemlig afstraffelse, der er næsten ukendt i svenske institutioner, hvorimod det i Nigeria er en normal reaktion på normbrud. Den anvendes i de almindelige skoler og af forældrene og har ikke nogen særlig stigmatiserende virkning. I Sverige er hovedsanktionerne tab af rettigheder og begunstigelser samt isolation (kendt af mere end $\frac{2}{3}$ af eleverne), der så at sige ikke anvendes i Nigeria (kun kendt af 9 % af eleverne). Uformel kontrol gennem „Drengenes Råd“ og andre former for elevselvstyre, mer eller mindre efter engelsk mønster, anses for meget virkningsfuld. Som helhed vurderer de svenske yrkesskoleelever institutionstilværelsen væsentlig mindre positivt end de nigerianske drenge gør, når holdningen måles på en Osgood skala med 12 parametre, hvoriblandt nyttig-unyttig, fair-unfair, meningsfyldt-meningsløs, afslappet-spændt og livlig-sløvende.

Bogens sidste kapitel beskæftiger sig med institutionstilværelsens negative og positive indflydelse. Blandt de negative behandles særlig stigmatisering og homoseksualitet. Til trods for de faktisk eksisterende negative virkninger af institutionsopholdet nævnte dog 91 % af de nigerianske drenge, men ingen af de svenske, at det hjalp dem meget. Forfatteren fremhæver, at den optimisme, der findes i ungdomsinstitutionerne i Nigeria, er vanskelig at forklare. Han anfører dog tre mulige grunde til, at det forholder sig således: (1) det almindelige positive klima i institutionerne, som også viste sig at være korreleret med elevernes tilfredshed med opholdet, (2) eleverne kan have accepteret og overtaget den officielle ideologi, (3) den negative effekt er blevet vejet overfor den positive og den sidste fundet afgørende. Eleverne „might have genuinely believed that the schools really helped them . . . They enjoyed their vocational training and believed in its usefulness, and rated their prospects after leaving the Youth Welfare Schools as being very good. The staff were seen as parental figures by the pupils. The pupils believed that the staff were very fair to and greatly interested in them“.

Til trods for disse klart positive træk drager Chibogu den konklusion, at de nigerianske bestræbelser for institutionsbehandling af unge lovovertrædere delvis er slået fejl. Han foreslår visse reformer, der på kortere sigt har til formål at begrænse homoseksualitet, reducere stigmatiseringens virkninger, undgå degraderende arbejde (latrinrensning), forbedring af personalets uddannelse og status samt en forbedret efterforsorg. På længere sigt håber han på, at der udvikles en forsorg i frihed for de unge lovovertrædere i Nigeria.

Det siger sig selv, at en sammenlignende undersøgelse som den foreliggende rejser spørgsmål og problemer, der ikke uden videre lader sig besvare. Begrænsninger i adgangen til visse baggrundsdata, materialernes størrelse, specielt det ringe antal medarbejdere, der er

undersøgt, har nu og da voldt betydelige vanskeligheder. Med et minimalt kendskab til forholdene i Nigeria lægger man dog snarere bogen til side med beundring over det, der er blevet nået. Det er et pionerarbejde, Ndidi Chibogu har gennemført med sin sammenligning af institutionsbehandling af unge lovovertrædere i Nigeria og Sverige. Nogle vil nok finde det lidt overraskende, at visse betydningsfulde træk i de to kulturbilleder tegner sig lysere i det mørke Afrika end i Norden.

Karl O. Christiansen

Andrée Algan: Image de soi chez l'adolescente socialement inadaptee. Avhandling för „le doctorat de troisième cycle“, stencil, Paris 1974. 2 delar, 281 + 272 s.

Om kvinnor, som begår asociala/kriminella handlingar, vet man som bekant mycket mindre än om motsvarande män. I empiriska undersökningar nödgas man alltför ofta lämna kvinnorna därhän, därför att de blir alltför få, för att man på ett meningsfullt sätt skulle kunna jämföra dem med männen, och man vågar inte heller räkna dem tillsammans med männen. Det finns ingen annan möjlighet att på sikt möjliggöra jämförande undersökningar än att direkt undersöka kvinnliga asociala/kriminella.

Andrée Algans avhandling utgör ett seriöst bidrag till lösningen av ett viktigt delproblem, nämligen jaguppfattningen (image de soi) hos unga kvinnliga institutionaliserade. Hon har utgått från 15—18-åriga flickor, som hon, eftersom de inte alltid begått brott i juridisk mening, kallar missanpassade (inadaptées). De har undersökts på en observationsavdelning i ett fängelse, på ett „internat de rééducation“, på ett flertal mindre, öppna institutioner och på ett „centre d'observation“. Kontrollgruppen utgöres av antingen yrkesskoleelever eller flickor, som bodde på hem för icke asociala. Grupperna anses välmatchade vad avser ålder, socioekonomisk bakgrund och utbildningsnivå.

Undersökningsmetodiken är projektiva tests: 1) ett, där försökspersonen fick beskriva och svara på vissa frågor rörande tre av henne själv fingerade personer (le test de trois personnages), 2) ett särskilt för ändamålet modifierat satskompletteringstest (le test des phrases à compléter), 3) ett teckningstest, där dels en person, dels en familj skulle ritas (le test de dessin) och slutligen 4) ett test, där vederbörande fick beskriva en betydelsefull och uppskattad vuxen person (le test des adultes significatifs privilégiés). De bakomliggande teorierna, själva testen och det sätt, på vilket svaren kvantifieras och analyseras, beskrives utförligt.

Testen genomfördes kollektivt (utom i ett fåtal individuellt undersökta fall ingående i en försöksgrupp på fängelset). Deltagandet var frivilligt. „Le test des trois personnages“ har getts samtliga missanpassade och nästan alla kontroller, de övriga testen har genomgått

av mindre andelar i båda grupperna, dock så, att vid varje undersökningstillfälle samma andel av det totala testbatteriet kommit till användning.

Bakgrundsinformationen redovisas inte systematiskt och förefaller saknas för en del av de undersökta. Insamling av bakgrundsdata skulle utan tvekan ha krävt en annan uppläggning av arbetet, inte utan metodologiska problem. Även om det med ytterligare ökad arbetsinsats varit möjligt att samla bakgrundsinformation betr. utgångspersonerna, hade det dessutom knappast varit så betr. kontrollerna.

Förf. har jämfört utgångs- och kontrollgruppernas resultat variabel för variabel med hjälp av χ^2 -analys och dessutom betr. vissa variabler strukturerat materialet efter undersökningsplats (fängelse eller ej), ålder och utbildningsnivå. Samtliga tabeller redovisas i del II. Om materialinsamlingen, dvs fältarbetsdelen, representerar ett jämförelsevis litet arbete, innebär systematiseringen och bearbetningen av det mycket stora materialet en nästan enorm arbetsinsats.

Efter redovisning av omfattande litteraturstudier uppställer förf. som huvudhypotes, att de missanpassade skall känna sig mindre värda, ha sämre självuppskattning än kontrollerna, och att den dåliga självkänslan i sin tur skall föra med sig känsla av att vara marginell, sämre förmåga att etablera relationer till andra och sämre relation till både det förflutna och framtiden. Allt detta negativa antas vara mest utpräglat hos dem som placerats i fängelse. Alla hypoteserna bekräftas i stort, dock med vissa inskränkningar betr. delresultaten: tilltron till den egna förmågan var låg i båda grupperna och skilde sig inte signifikant dem emellan. I båda grupperna trodde sig personerna ungefär lika ofta vara illa omtyckta av vuxna, men utgångspersonerna ansåg sig mycket oftare utstötta ur samhället. De uppfattade också familjerelationerna, fr. a. relationerna till fadern mycket negativt. Om utgångspersonerna oftare än kontrollerna var avvisande till sitt förflutna, förelåg inte motsvarande skillnad inför framtiden — i båda grupperna osäkerheten betydande. Den känslomässiga laddningen var dock hos de missanpassade oftare dyster eller aggressiv. De som undersökts i fängelse bekräftade i stort hypoteserna i än högre grad än de övriga missanpassade, och skillnaderna är delvis mycket stora. De avvisar också ofta alla sociala auktoriteter, och om deras kontaktmöjligheter inte är sämre än övrigas, är deras kontakter i betydande utsträckning begränsade till andra marginella grupper. Skillnaderna utgångspersoner/kontroller tycks öka både med stigande ålder och ökande skolutbildning.

Entydiga, som resultatet är, betyder det inte, att de utan vidare kan generaliseras ens till de grupper, som de undersökta individerna kommer ifrån, eftersom man inte vet, hur bortfallet ser ut. Konstaterandet innebär ingen kritik mot arbetets uppläggning eller förf.s sätt att dra slutsatser. En undersökning som denna måste nog läggas upp som gjorts här, om man skall få ett material att arbeta med. Det är ändå

inte orimligt att undra, om frivilligheten betytt något för resultaten och i så fall vad. För missanpassade kan man kanske komma närmare svaret på frågan genom att i samband med obligatoriska utredningar inför samhällsåtgärder av olika slag systematiskt undersöka just självuppfattningen (gärna med den metodik förf. använt), även om man då inte vet, hur det bristfälliga anonymitetsskyddet påverkar resultaten. Att det är ett viktigt område och för den skull värt att lägga ned arbete på visar det som här gjorts med önskvärd tydlighet. För „normalpersoner“ är det däremot svårt att se hur man skulle kunna komplettera informationen.

En fältarbetare vänder sig kanske mot, att testmetodiken beskrivs före undersökningsgrupperna, en psykolog, van att arbeta med tests, ser det kanske annorlunda. Eftersom arbetet har en innehållsförteckning, bereder det f. ö. ingen svårighet att läsa kapitlen i den ordning man önskar. Däremot kunde beskrivningen av det praktiska tillvägagångssättet och de praktiska problemen ha fått litet större utrymme. Ett par sidor mera hade inte betytt mycket i detta redan omfångsrika arbete, men informationen hade varit till nytta för andra forskare, som arbetar med likartade problem.

Arbetet är mycket läsbart, och läsbarheten ökar genom att alla bas-tabeller — liksom exempel på kasuistiker och enskilda testprotokoll — publicerats i ett appendix (del II), som gör det möjligt för den som inte vill fördjupa sig att gå in selektivt eller helt glida förbi. Det vore emellertid skada att göra det; de redovisade kasuistikerna och testprotokollen är mycket instruktiva, och vad tabellerna beträffar, känns det osedvanligt tillfredsställande att kunna kontrollera vartenda resultat — och om man vill räkna om med annan metod.

Resultaten redovisas rättframt och rakt på sak. Eftersom den statistiska metoden är en enkel signifikansanalys, får man dem redovisade variabeln för variabel. Det kunde ha varit intressant att analysera variablernas inbördes samband genom något slags multivariat-analys. En sådan skulle innebära ett betydande merarbete utöver vad som redan presterats, men den kanske kommer. Måste man välja ettdera, föredrar jag den presentation, som förf. gjort.

Förf. undviker egna värderingar (och därmed också polemik). Detta gäller väsentligen också arbetets sista avsnitt, där undersökningens praktiska implikationer berörs. Hon framhåller upprepade gånger, att man inte kan säga, hur långt resultaten kan förklaras av vederbörandes situation vid undersökningen. Då hon drar slutsatsen att skillnaderna gentemot kontrollgruppen sannolikt fanns redan före aktuell institutionsplacering har man på känn att hon har rätt, men man vet det inte. Man kan för den skull inte avvisa ett samhällsreaktionsteoretiskt resonemang, eftersom — så långt kan bedömas — en betydande andel av de undersökta varit föremål för tidigare samhälls-ingripanden och en eventuell stigatiseringsprocess kan ha påbörjats redan långt tidigare. Förf. tillgriper ett sådant resonemang för att

förklara, varför den i fängelse undersökta gruppen har ännu sämre självuppfattning än övriga missanpassade. Även anmälaren har svårt att tro att stigmatiseringen här inte skulle spela in, men det är återigen en fråga om tro. Enda möjligheten att få veta mera än fortsatt forskning.

Arbetets litteraturöversikter utgör utomordentliga introduktioner för den, som vill fördjupa sig i den aktuella problematiken. Referenslistan är imponerande och bara den en guldgruva för forskare.

Avhandlingen är, som framgått, publicerad som stencil. Den intresserade kan rekvirera den från förf., Centre de Formation et de Recherche de l'Education Surveillée, 54 rue de Garches, F-92 429 Vaucresson, France. En c:a 100-sidig resumé håller på att tryckas i forskningsinstitutets tidskrift, „Annales de Vaucresson“.

Eva Johanson

John A. Mack in collaboration with *Hans-Jürgen Kerner*: *The Crime Industry*. Saxon House/Lexington Books, England/USA 1975. 209 s.

Bogen om „The Crime Industry“ begynde som en rapport til Europarådet i 1973. Forskningsarbejdet, som ligger til grund for rapporten, er i hovedsagen udført i løbet af 1971 og 1972 af et forskerhold bestående af *John A. Mack* (Glasgow) som projektleder og *Hans-Jürgen Kerner* (Tübingen) som hans nærmeste medarbejder. Desuden *Jean Susini* (tidl. Paris, nu Montreal) og *Aldo Peronaci* (Rom). Peronaci forlod gruppen allerede tidligt i 1971, og hans del af arbejdet blev overtaget af Jean Susini.

Rapporten skulle behandle visse aspekter af professionel og organiseret kriminalitet i Europa. De fire (tre) forskere skulle hver dække et eller flere lande i Europa. Det blev følgende: Det forenede kongerige (John Mack), Frankrig og Italien (Susini og i begyndelsen Peronaci), Holland og den tyske forbundsrepublik (Kerner), Danmark og Sverige (John Mack).

Bogen indledes med et forord af professor *Marvin Wolfgang* fra University of Pennsylvania, og den falder derefter i fire hovedafsnit og to appendices.

Første del (hovedafsnit) giver arbejdets synsmåde (perspective), klargør begreber og definitioner såsom professionel og organiseret kriminalitet, kriminalitetsindustri (udtrykket introduceres af Mack og er inspireret af *Mary McIntosh's* historiske sondring mellem professionel kriminalitet, der er håndværksorienteret i sin organisationsform, og professionel kriminalitet, der er projektorienteret i sin organisationsform) og anden forretningsmæssigt organiseret kriminalitet, herunder også „white collar crime“ i *Sutherlands* betydning af ordet. Endelig foretages en sammenligning af organiseret kriminalitet i Europa med det tilsvarende fænomen i USA, hvor man taler om

„Syndicated Crime“, der er næsten ukendt som europæisk kriminalitetsform.

Anden del refererer undersøgelsesresultater fra de undersøgte lande. En del af dette, der hviler temmelig meget på samtaler med enkelte lokale eksperter, kan forekomme læsere af idag en smule forældet. Men de får dog i bedste fald en beskrivelse af forholdene, som de tog sig ud for de pågældende eksperter på undersøgelsestidspunkterne, og forholdene kan have ændret sig væsentligt i de forløbne to til fire år.

Hvis man ser arbejdet i lyset af det givne kommissorium, er det en begrænsning, at den organiserede stofhandel næsten ikke tages i betragtning. Det spiller måske ikke nogen stor rolle for vurderingen af bogen i dens endelige redaktion; men det bør haves for øje, når man læser de afsnit i anden del af bogen, som handler om de enkelte lande. De skandinaviske afsnit dækker i hvert fald ikke forholdene idag.

Tredje del tager forskellige specialemner op til drøftelse. Det gælder den sicilianske Mafia, spørgsmålene omkring den politimæssige kontrol og om den professionelle kriminelle og straffesystemet.

Fjerde del giver en oversigt over og en vurdering af nyere forskning på området, og der udstikkes retningslinier for valg af fremtidige forskningsopgaver.

Appendix A beskriver nærmere den opgave, som Europarådet pålagde forskerholdet i 1970, og hvorledes holdet derefter greb sagen an.

Appendix B er ud fra et teoretisk-metodologisk synspunkt det mest spændende afsnit i hele bogen. Det handler om „The Able Criminal“. Afsnittet er på ingen måde nyt. Det har tidligere været trykt i *British Journal of Criminology*, Vol. XII, og det bygger på Macks indlæg fra den internationale kongres i Madrid i 1970, og ideen i det fremkom allerede i en artikel af Mack i *The British Journal of Sociology*, Vol. XV (1964) tilligemed nogle forprøveresultater. For læsere, som ikke i forvejen måtte være bekendt med disse mindre arbejder fra Macks hånd, vil dette afsnit alene være hele bogen værd. Det giver i en nøddeskal, omend kun foreløbigt, Macks mest originale præstation som kriminalvidenskabelig forsker. Han har her virkelig haft både held og snilde til at studere nogle af de „*delinquenti scaltri e fortunati*“ (snu og heldige forbrydere), som det ellers har været umuligt for kriminologerne at få hold på. Der er enkelte andre, som f. eks. *Francis* og *Elizabeth Ianni*, men de er amerikanere og deres approach iøvrigt en helt anden.

Bogen afsluttes med en fyldig og relevant bibliografi og et emneindex, som gør det lettere at finde rundt i textens sommetider lidt spredte emnebehandling. En spredthed, som skyldes studiets særlige karakter, og som næppe kan lægges forfatterne til last.

Sammenfattende kan det siges, at John Mack bruger sin industrielle analogi på en meget frugtbar måde i beskrivelsen af de nyere former

for professionel og organiseret kriminalitet. Mange af de svære metodeproblemer, som er knyttet til international kriminalitetsforskning i det hele taget og til professionel og organiseret kriminalitet i særdeleshed, har forskerholdet grebet an på en idérig, men alligevel sober facon, der nærmest er forbilledlig. Konklusionerne i bogen er med rette forsigtige og foreløbige. De munder fortrinsvis ud i forslag til videre udforskning af „bagmænd“, af professionaliseringsprocessen, når det gælder forgrundsfigurerne (frontmen), samt af kriminalitet som lukrativt investeringsfelt og organisationsområde.

„The Crime Industry“ kan anbefales til læg og lærd. Den er på én gang nøgtern og fantasirig, videnskabeligt lødig, spændende og let at læse.

Preben Wolf

Mette Kjølner: Interaktionen mellem interviewer og respondent. Socialforskningsinstituttet, Studie 32. I kommission hos Teknisk forlag, København 1975. 241 s.

Den foreliggende rapport er af Socialforskningsinstituttet klassificeret som studie, dvs. som en undersøgelsesrapport, der lægger særlig vægt på metodologiske problemer. Instituttets studieserie „sigter primært på videnskabeligt interesserede“. Undersøgelsen indgår som led i et større arbejde om „dataindsamlingsmetodologi“, som Socialforskningsinstituttet gennemfører med støtte fra Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Tidligere er udsendt studie 27, *Henning Transgaard*: The Cognitive Component of Attitudes and Beliefs: Structure and Empirical Methods. 1973. Der er altså tale om en støtte fra forskningsrådet, der må formodes at løbe over flere år endnu.

Mette Kjølners rapport er et arbejde, som vel nok kan stå alene; men det forstås bedre i den sammenhæng, som jeg netop har skitseret.

Bogens titel angiver klart dens emne og interessefelt, der uddybes i kapitlerne 1 og 2. Som i alle Socialforskningsinstituttets studierapporter udvises der i dette arbejde stor omhu, megen tid og mange sider på de tekniske aspekter af metodologien. Det er både nyttigt og vigtigt og behandles fortrinsvis i kapitlerne 3 og 4. De generelle analyser, forsøgene på at uddrage typiske sekvenser af interviewenes interaktionsprocesser og på dels at karakterisere de enkelte spørgsmål i spørgeskemaet, dels at kontrollere de enkelte interviewes udførelse af jobbet, behandles i kapitlerne 5—8. I kapitlet 9 sluttes af med en sammenfattende diskussion og konklusion. Rapporten er velforsynet med abstract, English summary, appendices A-C, bilag, litteratur- og tabelfortegnelser, stikordsregister etc. Dette apparat optager mere end 40 % af bogens samlede sidetal.

Efter et grundigt forarbejde valgte *Mette Kjølner* og hendes medarbejdere en model for interviewet, som er udviklet af *Cannell* og

Kahn; men som yderligere blev udbygget til brug for den danske undersøgelse.

Cannell og Kahn anskuer interviewet som en social proces, hvis resultat er et fælles produkt af demografiske træk, personlighedstræk, viden og erfaring samt holdninger, forventninger, motiver og perception hos de to personer i interviewsituationen. De betragter desuden interviewprocessen som bestående af tre gensidigt afhængige verbale aktiviteter: 1) Spørgsmål stilles af interviewer, 2) respondenter svarer, 3) intervieweren tilkendegiver anerkendelse eller ikke anerkendelse af svaret.

Kjøller anså ikke denne model for tilstrækkeligt specificeret for sit formål og tilføjede yderligere nogle enheder til modellen, idet hun fandt det muligt (hensigtsmæssigt) at opdele processen i en serie af „interaktionscykler af følgende typiske form: I_1, R_1, I_2 . I denne sekvens betegner I_1 det spørgsmål, der stilles af intervieweren, ved hjælp af hvilken han introducerer et nyt emne eller en ny variabel; R_1 er det svar, respondenter giver på det stillede primære spørgsmål; I_2 er interviewerens tilkendegivelse af, om han accepterer eller ikke accepterer det givne svar“.

Endvidere skelnes der i interviewet mellem opgaveorienterede og følelsesmæssige aspekter.

Forfatteren opererer herefter med yderligere 3 enheder: 1) Adfærdsepisoden, der er den grundlæggende enhed for kodning (registrering) af adfærden, 2) adfærdskoden, der beskriver adfærdsepisoden, og 3) sekvensen, der betegner alle de adfærdsepisoder, der medgår til besvarelsen af et enkelt spørgsmål i interviewskemaet. Derudover tilføjedes endnu en enhed (variabel) med henblik på beskrivelse af interviewet som helhed. Denne variabel benævnes „styringsfunktionen“; og den fortæller noget om, hvordan intervieweren får arbejdet sig igennem sin opgave (spørgeskemaet). Dernæst udvikledes mere eller mindre på basis af forskellige udenlandske arbejder en særlig kodenøgle til denne undersøgelse. Nøglen består af 32 adfærdskoder, hvoraf nogle er særlig for intervieweren, andre for respondenter og andre igen fælles for begge. Der er forskellige teoretiske og praktiske problemer med anvendelsen af hele dette system, som forfatteren dog selv er fuldt opmærksom på.

Kategoriseringssystemet blev prøvet på 54 båndoptagne interviews. Det viste sig herved, at de fleste spørgsmål besvares i løbet af 2 eller 3 adfærdsepisoder, altså relativt hurtigt og let. Desuden bekræftes modellen som bestående af 3 indbyrdes afhængige verbale adfærdsenheder og ikke, som nogle har været tilbøjelige til at mene, kun af 2 (spørgsmål og svar).

Mere end halvdelen af interviewerens og tre fjerdedele af respondenterens anvendelse af interviewtiden var opgaveorienteret, og i begge tilfælde forekom kun få emotionelle reaktioner.

Der kan identificeres nogle få typiske sekvenser, som går igen i de

forskellige interviews. Den første og væsentligste type består i sekvensen: Korrekt spørgsmålstillelse fra interviewerens efterfulgt af adækvat svar fra respondent og dernæst i nogle tilfælde feed-back fra interviewer.

Med henblik på spørgsmålskonstruktionen viste det sig endvidere, „at et lukket, nemt vidensspørgsmål blev besvaret ved hjælp af færrest adfærdsepisoder, og at et åbent svært vidensspørgsmål krævede mest aktivitet fra de to parter.“

Metoden blev også prøvet med henblik på kritik af enkelte spørgsmål og for at kontrollere interviewerens gennemførelse af interviewet (korrekte spørgsmål, ingen glemte eller overflødig stillede etc.).

Der er ikke tvivl om, at der her er gjort et stort arbejde. Det har været veludført og resultaterne er sobert fremstillet; men kan man sige, at modellen er mere hensigtsmæssig end så mange andre mulige modeller? Er kategoriseringen bedre end så mange andre kendte? Svarene herpå må bero på uafhængige efterprøvninger på nye materialer. Med de resultater, som her er fremlagt, er det nok tvivlsomt, om mere erfarne spørgeskemakonstruktører og undersøgelsesledere vil synes, at det er ulejligheden værd at bruge det foreliggende kategoriseringssystem f. eks. med henblik på vurdering af spørgeskemaet og kontrol med interviewerens.

Bogen vil imidlertid være velegnet til drøftelser på socialvidenskabelige metodikkurser, ved undervisning af socialrådgivere etc., og den kan anbefales til tvangslæsning for alle de embedsmænd, politikere, pressefolk og andre, der tror, at det er let at lave spørgeskemaer, eller som selv fuser med meningsmåling og noget, de kalder surveyundersøgelser.

Preben Wolf